

számát csekély költséggel nevezetes mennyiségre szaporítottam.

Ismétlem tehát azon meggyőződéseim kijelentését, hogy a' ki szederfa-tenyésztését biztosan, és igen mérsékelt költség mellett nagyobb kiterjedésben megkezdeni, 's folytatni kívánja, — vagy a' mag szerzésében, annak elvetésében, a' kikelt növények ápolásában legnagyobb ovatossággal, 's folytonos gonddal 's ügyességgel járjon el, vagy pedig — mi minden tekintetben czélszerűbb és biztosabb, egy, vagy legfeljebb két éves szederfácskákra szert tenni igyekeztvén, azokból alakítson magának egy otthoni iskolát, mellyből a' további ültetéseket legnagyobb kényelemmel, és, mi illy gazdasági vállalatnál mindig fő dolog, legbiztosabb előmenettel 's haszonnal tehetendi.*)

Havas.

A' magyarországi kender- és lentermesztésről.

A' kender, ezen eredetileg indiai növény, Olaszországon keresztül Magyarországra is eljutván 's meghonosítván, új hazájában kedvező földre talált, 's benne több hivatalos próbatét bizonyosága után kitünő jóságban természetik. Így a' fiumei kormányshoz 1825ben a' magyarkenderrel próbát tétetvén, kiviláglott, hogy ez a' legjobb olaszországi fajnál, nevezetesen a' cesenaticainál is erősebb, miután a' magyarkender 209, a' cesenaticai csak 190, a' ferrarai pedig 158½ font terhet bírhatta meg. A' szeremi kender Keesz, technológiájában minden más ausztriai birodalombeli kendernek eleibe tette (Keesz a. a. OI. 96 lap). Milly nagy fontosságú czikkje legyen jelenleg a' kender hazánknak, világos abból, miszerint az 1827iki országos küldöttség elébe terjesztett kereskedési lajstromok szerint, a' tetemes belső szükség tökéletes fedezésén kívül, külföldre 6 esztendő alatt (1822 — 1827 bezárólag) 116,361 mázsa vitetett ki, u. m. 92,033 mázsa az ausztriai örökös tartományokba, 25,328 mázsa pedig más külországokba, főképp Angliába; 's e' kivitel esztendőről esztendőre növekszik, mert 1823ban az ausztriai örökös tartományokba 1,144,598 font magyar kender vitetvén ki, már 1824ben 1,386,430, 1825ben 1,708,609 1826ban 1,510,141, 1827ben 1,958,461 fontot adhattunk el, holott csak nem rég ezelőtt a' honi

hajózás szükségére is olaszországi, nevezetesen bolgóniai, és ferrarai kender hozatott be.

Termesztetik pedig kender leginkább a' déli, nem különben némelly északi vármegyékben. Pozson vármegyének hegyentúli, Nyitrának szakolczai járásai kender nagy mennyiségben természetvén, evvel fontos kereskedést üznek a' szomszéd Ausztria és Morvaországokban. Az északi megyék közt Abauj, Zemplén, Gömör, Zólyom, Hont, Sáros legtöbbit természetnek, Somogy vármegyében, Darányban, 's környékén a' kender egyik fő neme a' nép iparának 's kereskedésének. Szerem, Torontál, Csongrád, Békés mind jeles kendermesztő vármegyék. Igen szép kender terem továbbá Heves vármegyében Tisza mentiben. De a' kendernek valódi hazája Bács vármegye. A' bácsi kender rendszeren apatini név alatt jön kereskedésbe, 's ez a' többi bácsmegeyi kenderek közt leghosszabbnak, legfejérebnek, 's legerősebbnek ítéltetik. Apatin maga jó esztendőben 5000 mázsánál sokkal többet természet (Kunics Topogr. Beschr. des kön. Ungarn 2577.) Az angol kereskedők Apatin, Hódság, Filippova 's más szomszéd helységekben sok évig megbízott embereket tartottak, kik a' kender elkészítését, e' végre betanított munkások által eszközölték. Ugyanis a' magyar kender ellen a' külföldi kereskedők minden jósága mellett is némi kifogásokat tettek. Így az á z t a t á s nem egészen helyesen megy végbe nálunk, mert 1826ban Velenczében a' cs. k. fegyvertárban tett próbaszerint, a' magyarkender tengeri vízben nem olly tartós mint az olasz, 's ez a' hiányos erjedzésnek tulajdonított; ámbár az is igaz, hogy a' próba alá vétetett kender árcsökkenési uton vásároltatván, jó minéműségű nem igen lehetett. Másik hiány, mit a' kereskedők a' magyarkenderben felfedeztek, az: hogy az érettebb szálak a' fattyuszálaktól nem választatnak el; 's a' gerebenzés is nem elég tisztán vitetik végbe.

A' mondottakból kitetszik, miszerint jelen körülményeink közt, nálunk a' kendernél alig van egyegy nagyobb figyelmet érdemlő növény. A' kender nem csupán fogyasztéki, hanem iparcikk lévén, azaz olyan, melly tökéletes használatáig még sok embernek adhat munkát 's kenyeret: ennél fogva ezt a' külföldiek mindig örömet veendik tőlünk (mit nem sok természetmányainkról mondhatnánk el); különösen az angolok, kik eddig ebbeli szükségeiket főképp Oroszországból fedezték, innen, az itt mind inkább kifejlődő szükkeblű kizárólagos kereskedési rendszer miatt, csak visszatörésként is elpártolván, hozzánk fordulnak, 's a' legújabb velünk kötött kereskedési szerződést használni akarván, biztos, 's

*) Mind azoknak, kik eperfákat, vagy magot venni, mind kik eladni akarnak a' nagyobb hitelesség, 's megnyugtató közben járását 's szolgálatját szívesen ajánlja a' a' szerkesztőség.

mint tudjuk, egyszersmind pénzes vevőink leendnek. Ragadjuk meg tehát magyarok az alkalmat, kövessünk el mindent, hogy kendent nemcsak mennyiségben, hanem egy uttal kitünő mineműségben állíthassunk elő. Ennélfogva helyén leend talán a kendertermesztésről röviden némely főbb pontokat előadnunk. A kender mély termőrétegű, agyagos, kövér földet 's meleg éghajlatot kíván. Homokföld is jó, ha az eléggé nedves, vagy kiszáritott mocsárföld, ha a savanytól már megszabadult. Egy földben kendent több évig haszonnal termeszthetni, a honnan nálunk állandó kenderföldek vannak kiosztva; azonban a változtatás itt is haszonnal jár, 's kapálóvetemények (tengeri, burgonya 'stb.) után legszebben diszlik. Legjobb a neki szánt földet őszszel mélyen felszántani, 's rajta a trágyát elteríteni. Jókor tavasszal a trágya sekélyen alászántatván, a föld maradjon nyugalomban vetésig, mire majus első fele legjobb idő, 's ekkor egy sekély szántásra a mag elvettétvén, igen gondosan boronáltassék be, mivel a madarak a kendermagnak nagyon utána látnak. Vetőmag, ha csak lehet, esztendősnél idősb ne legyen. Mivel a kender meleg földet szeret, ló- vagy juhtrágya legalkalmasabb. Mentől finomabb szálakat akarunk, annyival sűrűbben vessünk, 's ki bő 's egyszersmind jó mineműségű aratást kíván, az ne hagyja a kendent egészen megérni! minélfogva vetőmag alá külön földrészt használándó, mivel ennek épen ellenkezőleg tökéletesen érettnek és kiképzettnek kell lennie. Mivel a velencei tengerészek a magyarkender csekélyebb tartósságát a hibás erjedzésnek tulajdonították, tehát ügyeljünk fel, hogy a kender áztatás előtt meg ne ázzék, vagy legalább sokáig nedvesen ne maradjon. Áztatás alkalmával pedig a vízbe berakott kender a víz fenekét ne érje, hanem az egész megnyomatott tömeg lebegve hagyatván, karókhöz kötéssék. A gerebenzés gondosan történjék, mert ki a kereskedőt egyszer megcsalta, az magát csalta ugyan meg, de egyszersmind honfitársait is, e keresett kereskedési cikknek idegenek előtt rosz hitelt szerezvén; 's ez okból ohajtható lenne, ha a törvényhatóságok örködnének a kender kezelése, 's kereskedésbe való kiállítására felett, miután néhány csalárd egész vidéknek, sőt az országnak is tetemes kárt okozhat.

A kendernél nem kisebb figyelmet érdemel a lentermesztés. Ugyanis azon nevezetes mennyiségen felül, melyet honi iparunk szolgáltat, a fennemlített kereskedési lajstromok szerint, esztendei közép számmal, gyolcyszövetért 3,111,523

ezüst forintot fizetünk részint a külföldnek, részint 's nagyobbára az ausztriai örökös tartományoknak, pedig a behozatal még évről évre növekedvén, már 4 és $\frac{1}{2}$ millio forintra felhágott. E tetemes veszteséget nem képesek kipótolni Szepes, Árva, Liptó, Thuróc, Máramaros, 's más északi vármegyék, mellyekben len meglehetősen mennyiségben termesztenek, 's mellyek gyolcyszövetekkel élnek kereskedést üznek. Ohajtható tehát, hogy Vas vármegye, Csököly somogy megyei, Kórógy szeremmegyei helységek példáját több déli megye és falu követné a lentermesztésben. A fonásban, fejerítésben, szövésben észrevett hiányok orvoslására szinte nagyobb figyelem lenne fordítandó; 's néhanéha oroszországi maggal, melly a magyar kir. helytartótanács utján, mázsáját 18 krajczár behozatali vám mellett, könnyen megszerezhető, a honi vetőmagot felfrissíteni, bizonyosan hasznos újítás lenne. A len, porhanyós, nedves hegyesvidéki földet 's olly fekvésűt szeret, melly a harmatnak különösen ki van tetteve. A fris trágyának inkább a mennyiségre mint a mineműségre van jótékony befolyása. A nyövéshez hozzá kell kezdeni, mihelyt a magtokja sárgulni kezd; de a vetőmagnak használt len tökéletes érésig meghagyassék. A termeszten len nemesítésére Hermbstädt a következő bánásmódot ajánlja: A lenkévék egy kettős fenekű kádban keresztben egymásra halmoztatnak. A második átlíksztott fenék, a felső fenéktől 4 hüvelyk távolságra álljon. A kád berakotván lennel, tiszta folyóviz öntetik rá, míg az egészet belepí, 's a víz 24 óráig rajta hagyatván, egy a fenékre illesztett csap segedelmével leeresztetik, melly egészen fekete barnán folydogál. E tiszta vízzel felöntés 3szor, 4szer ismételtetik, míg csak a víz színetlenül folyand le. Ekkor a len forró vízben felolvasztott, minden 100 fontra vett 2 font hamuzsirrral, 's 2 font zöldsappannal felöntetik, 's erre az egész kád forró folyóvízzel tele töltetik, 's befedetvén, 24 óráig nyugalomban hagyatik. Ez eltelvén, 's a folyadék lecsapoltatván, ez egy üstben felforraltatik, ismét feltöltetik, 's 24 óra után leeresztetik. Melly miután megtörtént, a lenrétegek ujra 2 fontnyi (minden 100 fontra) vízben felolvasztott hamuzsirrral megöntöztetnek (de vásznon keresztül eresztve), 's a kád forró vízzel tele töltetik, melly egy óra mulva lecsapoltatván, még vagy háromszor minden felmelegítés nélkül felöntetik. 'S ez is megcsévén, néhány hideg víz eresztetik által, hogy a len minden hamuzsir részecskéktől megtisztíttassék, mellyre a lenkévék egyenkint kivétetnek, csendesesen kifacsar-

tatnak, felrázatnak, 's szárítás végett gyepe rakatnak. Az illy módon készített len a' legnemesebb mineműségű. A' használt hamuzsir és szappan bőven kipótoltatik a' szebb fonás és szövésbeli nyereség által*) Fényes Elek.

Nyári zöldtakarmány, és annak haszna.

Nemcsak a' köznép, de nagyobb birtokosoktól is nem ritkán hallható még most is azon kínos pangás, hogy a' bár elég terjedelmes gyepelgélőn, mégis kivált tavasz kezdetén az éhelhalással küzdő, 's valóban szánandó barmaik sokat koplalnak, vonósmarháikon pedig annál kevésbé dolgozhatnak. — Ezen minden gazdát érdeklő tárgyban már sokan emeltek, tetteleg bebizonyult tapasztalataik után, valóban elveken alapuló szavakat, azért nem is célolok e' tárgyban holmi talán a' t. cz. gazda közönség előtt ismeretlen újdonságokat felhordani, hanem egyedül ezen már eléggé kifejtett valódi hasznos, 's minden mezei gazdának mulhatlan szükséges zöld takarmánynak mikép, és melly renddel használását elősorozni azoknak, kik még ez etetési módban épen járatlanok.

Vegye számba mindenek előtt a' gazda szükséges marháinak számát, 's jelesen ki a' mennyire körülménye és helyzete engedi majorjának vagy tanyajának közelében minden egy darab p. o. szarvasmarhára $\frac{1}{3}$ holdat (1200 □ ölével számítva holdját) tehát 16 darabra $5\frac{1}{3}$ holdat, ennek felét vesse luczernával, — a' másik felét ossza el három

*) Felesleg volna itt ama két gazdasági czikk nagy becséről és fontosságáról, mellyekre a' tisztelt Közlő a' hazát figyelmezteti, még többet szólni; ki csak gazdasági és kereskedési állapotunkban jártas, nem lehet előtte ismeretlen, mennyivel emelhető még a' kendertermesztés, 's mennyire hátra vagyunk még a' lentermesztésben, melly utóbbi kedvező körülmények között hazánk' egyik legjutalmazóbb gyártási 's bel- és külkereskedési czikkelyévé válhatik. — Előbb azonban mindazon helyesebb módokkal és fogásokkal kell a' termesztnének megismerkednie, mellyeknek hozzájárultával a' kender hazánkban Bács megyében, a' len pedig Szepességen, még inkább azonban Németalföldön, a' len hazájában, olly jeles minőségben természetlik. — A' szerkesztőség azon lesz, hogy az említett gazdasági növények természetése, áztatása, és elkészítése módjait, a' mint azok az érintett tájakon divatoznak, a' tisztelt közönségnek minél előbb előadhassa.

Szerk.

részre, 's vesse illy renddel: az 1ső harmadát még őszszel rozszsal, vagy rosta aljával, 2ik harmadát tengerivel aprilis végén, vagy majus elején, a' 3ik harmadát tengerivel aprilis (?)*) végén; továbbá az őszszel elvett $\frac{1}{3}$ részt a' rozsnak zöld használata után vesse el ismét tengerivel, 's ez lesz a' 3ik vetés tengeri, végre az aprilisi első vetés tengeri felhasználata után, ugyanazt hajdina, és mohar keverttel (melly vetésforgást évenként folytathatja), jövőre a' 2ik vetés tengeri földét, letakarítása után, készítse ismét rozsalá.

Igy elkészítve zöldtakarmányát nem a' szokott istállókban, mert nyári hőségben az egészséget veszedelmeztetné, hanem félszer, vagy még jobb szabad ég alatt készült jászolokban, vagy ha távolabb esnék a' munka helytől, az eke 's szekér mellett is használja:

1. Az őszszel vetett zöld rozstot.
2. Az első növés luczernát.
3. Ugyanazon luczerna második növéset.
4. Az első vetett tengerit.
5. és 6. a' második vetés tengerit, vagy harmadik növés luczernát, a' mint a' száraz vagy nedves időjárás a' növényeket jobban vagy kevésbé neveli.
7. A' harmadik vetés tengerit.
8. A' negyedik növés luczernát.
9. A' hajdina, és mohar keverttel, sőt kedvező időben 's gipszezéssel az 5ik növés luczernára is számolhat; ekkép el levén látva késő őszig zöld eleséggel, nincs mit féltetni harmait a' koplalástól, de ha jól munkált és erőbéli földben termesztí ezen elő sorolt zöld eleséget, nemcsak folyvást beéri, sőt még szárazon is takaríthat szénának. Érintetlenül nem hagyhatom, hogy valamint mindennek, ugy ezen elősorolt növényeknek is kellő televénynyel bíró föld választatik, és az tökéletes mivellel látatik el, kerülve tengerivel az igen homokos és égevényes mészköves területeket, 'stb. luczernával pedig az alacson lapályokat 'stb.

Hasznai az illy móddal való zöldtakarmányozásnak ezek:

1. A' vonós mindig jó erőben tartatik, a' fejős tehén pedig tejelésben.
2. A' vonós, napközben rövid idő alatt jól lakva, a' munkatételt sietteti.
3. Éjelenként nem kénytelen az éhes három lankadt testtel, a' kopár mezőkön eledel után fá-

*) Ez hihetőleg leírasi hiba, 's Közlő ur itt kétségkívül májust, vagy juniust akart érteni. Szerk.